

Комисија за очување националних споменика, на основу члана V став 4. Анекса 8. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и члана 39. став 1. Пословника о раду Комисије за очување националних споменика, на сједници одржаној од 4. до 10. новембра 2008. године, донијела је

ОДЛУКУ

I

Историјско подручје – Некропола са стећцима Борак (Хан-стјенички плато) у селу Бурати, општина Рогатица, проглашава се националним спомеником Босне и Херцеговине (у даљем тексту: национални споменик).

Национални споменик чини некропола са 212 стећака.

Национални споменик се налази се на простору који обухвата к.ч. 2125, посједовни лист број 280/0, к.ч. 2171, посједовни лист број 314/0, к.ч. 2172, посједовни лист број 287/0, к.ч. 2173, посједовни лист број 276/1, к.ч. 2175 посједовни лист бој 290/0, к.ч. 2176, посједовни лист број. 301/0 ик.ч. 2208, посједовни лист број 318/0, к.о. Крамер село, општина Рогатица, Република Српска.

На национални споменик примјењују се мјере заштите утврђене Законом о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика установљене у складу са Анексом 8. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини ("Службени гласник Републике Српске", бр. 9/02, 70/06 и 64/08).

II

Влада Републике Српске дужна је да обезбиједи правне, научне, техничке, административне и финансијске мјере за заштиту, конзервацију и презентацију националног споменика.

Комисија за очување националних споменика (у даљем тексту: Комисија) утврдиће техничке услове и обезбиједити финансијска средства за израду и постављање информационе табле са основним подацима о споменику и одлуци о проглашењу добра националним спомеником.

III

Ради трајне заштите националног споменика, на простору дефинисаном у тачки I став 3. ове одлуке примјењују се сљедеће мјере заштите:

- дозвољени су искључиво истраживачки и конзерваторско-рестаураторски радови, укључујући и оне који имају за циљ презентацију споменика, уз одобрење министарства надлежног за просторно уређење и стручно надзирање надлежне службе заштите наслеђа на нивоу Републике Српске;

- није дозвољено одлагање отпада.

Влада Републике Српске дужна је посебно да обезбиједи спровођење сљедећих мјера:

- израда програма утврђивања постојећег стања;
- израду и спровођење пројекта санације, рестаурације и конзервације некрополе.

IV

Стављају се ван снаге сви спроведбени и развојни просторно - плански акти који су супротни одредбама ове одлуке.

V

Свако, а посебно надлежни органи Владе Републике Српске, градске и општинске службе суздржаће се од предузимања било каквих радњи које могу да оштете национални споменик или да доведу у питање његову заштиту.

VI

Ова одлука доставиће се Влади Републике Српске, министарству надлежном за просторно уређење Републике Српске, надлежној служби заштите на нивоу Републике Српске и општинским органима управе надлежним за послове урбанизма и катастра, ради спровођења мјера утврђених у тач. II - V ове одлуке и надлежном општинском суду ради уписа у земљишне књиге.

VII

Саставни дио ове одлуке је образложење са пратећом документацијом, које је доступно на увид заинтересованим лицима у просторијама и на веб страници Комисије (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

VIII

Према члану V став 4. Анекса 8. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, одлуке Комисије су коначне.

IX

Ова одлука ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у «Службеном гласнику БиХ».

Ову одлуку Комисија је донијела у сљедећем саставу: Зеунер Ахунбау, Martin Cherry, Амра Хаџимухамедовић, Дубравко Ловреновић и Љиљана Шево.

Председавајући Комисије

Дубравко Ловреновић

Број: 05.1-02-247/07-8
5. новембра 2008. године
Сарајево

Образложење

I – УВОД

На основу члана 2. става 1. Закона о спровођењу одлука Комисије за очување националних споменика, успостављене према Анексу 8. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, “национални споменик” је добро које је Комисија за очување националних споменика прогласила националним спомеником, у складу са чл. V и VI Анекса 8. Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, као и добра уписана на Привремену листу националних споменика Босне и Херцеговине («Службени гласник БиХ», број 33/02), све док Комисија не донесе коначну одлуку о њиховом статусу, а за што не постоји временско ограничење и без обзира да ли је за то добро поднесен захтјев.

Јасмина Катица из Рогатице поднијела је Комисији, дана 28. 12. 2007. године, приједлог/петицију за проглашење некрополе са стећцима Борак, село Бурати, општина Рогатица, националним спомеником Босне и Херцеговине.

У складу са одредбама Закона, а на основу члана V став 4. Анекса 8. и члана 35. Пословника о раду Комисије за очување националних споменика, Комисија је приступила спровођењу поступка за доношење коначне одлуке за проглашење добра националним спомеником.

II - ПРЕТХОДНИ ПОСТУПАК

У поступку који претходи доношењу коначне одлуке о проглашењу добра националним спомеником, извршен је увид у:

- документацију о локацији имовине и садашњем власнику и кориснику добра (копија катастарског плана; земљишнокњижни извадак, катастарска општина Столац);
- податке о садашњем стању и намјени добра, укључујући и опис и фотографије, податке о оштећењима у току рата, податке о интервенцијама на рестаурацији или другој врсти радова на добру, итд.
- историјску, архитектонску или другу документарну грађу о добру.

На основу увида у прикупљену документацију и стање добра, утврђено је сљедеће:

1. Подаци о добру

Локација

Национални споменик налази се на локацији која обухвата к.ч. 2125, посједовни лист број 280/0, к.ч. 2171, посједовни лист број 314/0, к.ч. 2172, посједовни лист број 287/0, к.ч. 2173, посједовни лист број 276/1, к.ч. 2175, посједовни лист број 290/0, к.ч. 2176, посједовни лист број 301/0, к.ч. 2208, посједовни лист број 318/0, к.о. Крамер село, општина Рогатица, Република

Српска.

Некропола са стећцима лежи на узвишењу Борак, поред села Бурати, на надморској висини од 1040 м, географској дужини 43°50'260", географској ширини 018°53' 060", десно од магистралног пута Соколац- Рогатица.

Историјски подаци

Споменике материјалне културе из праисторијског периода у рогатичком крају чине градине и громиле, а најстарија људска пребивалишта налазила су се на градинама у Гучеву и Русановићима. Судаћи према налазима, потоња насеља основана су негдје око 1500. године пр. Хр., дакле у почетној илирској развојној фази.¹

Коначним успостављањем римске владавине у рогатичком крају, после 9. године АД, створени су нови услови за привредни и културни развој. Старо насеље у Грацу није више одговарало потребама римске власти и цивилизације, те су Римљани основали насеље које се данас налази у сјеверној половини града Рогатице². Од старог римског насеља у Рогатици сачувани су трагови кућа, као и неколико надгробних споменика и жртвеника. На неколико мјеста нађени су примјерци римског новца, већином из IV вијека.

Немамо довољно података који би нам освијетлили политичке, друштвене и привредне прилике овог краја током читавог средњег вијека. Та се празнина добрим дијелом може да реконструише уз помоћ остатака материјалне културе. У Рогатици је и у средњем вијеку постојало насеље, на што нас нарочито наводе двије значајне чињенице: траса старог дубровачког средњовјековног пута из Дубровника у Сребреницу, која је управо ишла преко Рогатице, и супструкције утврђења које и данас постоје у близини самог мјеста³.

Наведена траса дубровачког пута била је кроз више вијекова фреквентна. На њој је у данашњој Рогатици морао бити трг којим су се служили Дубровчани, а који се касније и спомиње. Наиме, према документима Дубровачког архива познато је да је Рогатица у XIV и XV вијеку била центар једног богатог сточарског краја, одакле је Дубровник увозио стоку. Из 1425. године имамо и први конкретан спомен Рогатице, и то у вези с дубровачком караванском трговином, по чему се види да је Рогатица као насеље и трг постојала прије периода турске владавине у тим крајевима⁴.

Рогатица је у XIV и XV вијеку била уско везана за један други град, утврђење Борач, и за његове господаре Радиновиће, односно Павловиће, који су у XV вијеку држали у својој власти цијели крај од извора ријеке Босне до Дрине, укључујући трг у Рогатици. По том граду једно вријеме, током првих година турске власти у овом крају и сам трг Рогатица називао се Борач (Базар Борач). Град у којем су били дворови наведене властеле лежи изнад лијеве обале ријеке Праче, уз данашње село Варошиште. Главни дијелови његових бедема давно су разрушени и разнесени. Турци су Борач заузели нешто прије 1466. године и ускоро иза тога га напустили). Вриједно је напоменути да постоји вјероватност да је Борач, о којем је овдје ријеч, друга тврђава тога имена, а да је прва и старија била на супротној страни Месића, између данашњих села Борача и Брчигова, гдје се још и сада на једној коси виде остаци неке тврђаве. На овај закључак упућују не само остаци тврђаве него и име самог данашњег

¹ Ђуро Баслер, Рогатица, Праисторијско и римско доба. Сарајево:Свјетлост, 1966, стр.26, 27.

² Ђуро Баслер, нав. дј., 1966, стр.30.

³ Алија Бејтић, Рогатица, Средњи вијек. Сарајево: Свјетлост, 1966, стр. 34.

⁴ Алија Бејтић, нав. дј., 1966, стр. 34.

села Борач, које се налази непосредно уз тврђаву⁵ ().

Источна Босна била је подијељена на посједе двају властелинских родова, Павловића и Косача. Паралелно с подизањем и јачењем чланова ових породица, умножавају се њихова утврђења, груписана око Дрине или њених притока. На подручју Павловића налазили су се градови Борач, Соко, Самобор, Кукањ и Кључ код Гацка.

Од подграђа у источној Босни прво се јавља и истиче интензитетом привредног развоја Борач, који је дуго времена у историјској литератури, због ослањања на ауторитет К. Јиричека, био погрешно идентификован с Бирчем (Власеница), а и с данашњим херцеговачким Борачем на горњој Неретви. Напокон је В. Скорић дошао до закључка да рушевине с именом град и село Варошиште, оба локалитета недалеко од жељезничке станице Месићи (општина Рогатица), одговарају средњовјековном Борачу и његовом подграђу. Један дубровачки податак, који помиње Рогатицу „in Bosnia supra Boras“, у потпуности потврђује исправност Скорићевог гледишта⁶.

Проблеми се јављају и у вези с најранијим датирањем Борача и историјским изворима. На основу повеље од 1244. године, изводи се претпоставка да је Брач већ тада морао постојати, док неки сматрају да се овај податак уопште не односи на жупу Борач, него на Врхпрачу. Према Ђ. Мазалићу, писаних докумената о Борачу има тек из времена његовог најсјајнијег доба, то јест за вријеме Радослава Павловића. К. Јиричек узима 1405. годину као први помен Борача. Међутим, 1393. године, у дубровачкој канцеларији регистрован је један уговор о превозу 16 товара соли, и то осам у Фочу, а осам у Борач. Град Борач је, дакле, постојао већ 1393. године, а вјероватно и почеци његовог подграђа, познатог и у изворима од 1417. године.

Управо од те године, па у једном доста дугом временском периоду (1417-1436), подграђе Борача постаје веома важно одредиште каравана. М. Динић с правом каже да је привлачило трговце, не само као главни град Павловића већ и као погодна етапна тачка за сјевероисточну Босну. Дубровачки пут се код Горажда одвајао и спуштао у Борач, а одатле је водио даље за Сребреницу и Зворник. Преко Борача су пролазили и трговци који су из долине Лима ишли за предии Врхбосне.

Кад се Сребреница 1411. године наша у посједу српске државе, Борач је постао погранични град. Дубровачка влада налаже својим трговцима да сву робу, одређену за Сребреницу и Зворник, растоваре у Борачу, на граници српске државе, и да ту чекају док се не смире спорови око границе. Управо у то доба господар Борача је Радослав, најистакнутији представник породице Павловића. Он је као и остали Павловићи, већину својих повеља издао у „славном двору (или граду) Борачу“, гдје га дубровачки посланици налазе окруженог сталном свитом и дворјанима⁷. Кад се има у виду да се средње Подриње развило у врло напредну привредну област, лако је објаснити како је Борач постао једно од најпосећенијих караванских мјеста у Босни. Пораст промета је довео до успостављања царина, што је довело до увећања извора прихода босанских феудалаца. У априлу 1423. године, Дубровчани настоје да смање износ царине или чак да је потпуно укину. И поред негодовања, царина није укинута, већ је временом добила и своју сталну зграду.

⁵ Алија Бејтић, нав. дј., 1966, стр. 34

⁶ Десанка Ковачевић-Којић, Градска насеља средњовјековне Босанске државе. Сарајево: „Веселин Маслеша“, 1987, стр. 94.

⁷ Десанка Ковачевић-Којић, нав. дј., 1987, стр. 96.

Значај насеља растао је упоредо с јачањем политичке снаге и угледа породице Павловића, током прве половине XV вијека. Борач је уз Јајце и Бобовац, по обиму и читавом архитектонском склопу, један од највећих градова средњовјековне Босне. Борач није дуго преживио пропаст босанске државе. Турци су га држали само краће вријеме, те је већ прије 1485. године напуштен.

У близини Борача, Рогатица (in Bosna surgrum Borac) први пут се помиње 1425. године. Међутим, 10.11.1417. године, склопљен је уговор између влаха и четворице Дубровчана о превозу 22 товара робе „ad Toplich in Bosnia prope Borac“. Како и на градском подручју Рогатице постоји локалитет Топлик, то се с правом може претпоставити да је насеље у Рогатици постојало и прије 1425. године и да му је првобитно име вјероватно, било Топлик. Из Рогатице потиче Радич Озрисалић, познати тровац, пословно везан за Прачу, цариник, гласник и писар војводе Радослава Павловића. То су све вијести о Рогатици из средњег вијека, за коју се из најранијих турских извора сазнаје да је била трг⁸.

Улазак босанских и хумских средњовјековних надгробних споменика – популарно названих стећцима – у свијет науке није се одиграо у најсретнијим околностима. То се десило стотинама година након што је овај културолошки феномен постао реликтом једне историјске епохе, односно на прелазу из XVIII у XIX вијек када су у западни свијет почеле продирати вијести о постојању једне необичне умјетности на надгробним споменицима из Босне и Херцеговине и Далмације. То су најприје биле путне забиљешке недовољно документоване да би на Западу побудиле значајнији одјек, посебно јер је западна наука тада била заузета анализом потпуно друкчијих умјетничких дјела, тако да реалистички па и незграпни призори са стећака тада нису могли изазвати ни пажњу ни одушевљење. С друге стране, у тадашњој османској Босни није било снага способних за самостално проучавање и презентовање овог умјетничког блага. У таквим су околностима већ од средине XIX в., када су се захуктавали процеси модерних националних интеграција, а питање чија је Босна све више попримало политичко па и апокалиптичко значење, истраживачи су били склони умјетност стећака тумачити као последицу богумилског учења⁹. Нису такође изостали ни покушаји да се на стећке утисне чисто српски и хрватски национални жиг¹⁰. Од средине XX вијека у науци је постепено превладало мишљење да се стећци не могу објаснити богумилизирајућом као ни било којом искључиво националном теоријом него да их треба вратити у њихов изворни свијет у ком су настали, развијали се и, с нестанком средњовјековне босанске државе, крајем XV вијека доживјели свој крај.

Босански контекст појаве стећака одређен је нараслим економским снагама босанског феудалног друштва XIV вијека, отварањем рудника и урбанизацијом, односно жељом појединаца да вањским знаком на гробу афирмишу свој углед и своју моћ. Већи број гробова и гробаља без стећака упућује на дубоку класну диференцираност тог истог друштва, што значи да су стећци у хронолошком погледу пратили развој па и пропаст феудализма, односно развој градова и грађанске класе.

⁸ Десанка Ковачевић-Којић, нав. дј., 1987, стр. 97, 99.

⁹ Алојз Бенеац, *Стећци*, Београд: Просвета, 1963, XXIX.

¹⁰ Васо Глушац, *Средњовековна "босанска црква"*, Београд:у: Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, IV, 1924, стр.31, 35, 36, 37, 50. и Südländ, L. V. (превео Иво Пилар), *Јужнословенско питање*. Вараждин: Приказ цјелокупног питања, 1990, стр. 95, 96,. Наслов оригинала: L. v. SÜDLAND, Die Südslawische Frage und der Weltkrieg. Übersichtliche Darstellung des Gesamt-Problems, Wien 1990.

„Домовина“ стећака област је Херцеговине,¹¹ гдје је њихова умјетност досегнула и своје врхунце. Гробне плоче требињских жупана Грда (1151-1178) и Прибилше из 1241, које се могу сматрати првим познатим стећцима, не говоре у прилог о њиховом наводном богумилском карактеру. Оба требињска жупана живјела су у вријеме када су Хумом и Травунијом управљали православни српски владари и када о Цркви босанској овдје није могло бити ни говора¹². Отварање рудника и урбанизација средњовјековне Босне представљају оквир за појаву стећака као новог израза означавања гробова који у Европи започиње у XII и XIII вијеку управо са развојем градова и грађанске класе. Средњовјековни камени надгробни споменици карактеристични су за подручје старе Босанске државе.¹³ Стећци се јављају као дио непрекинутог сепулкралног континуитета на босанском подручју чији коријени сежу дубоко у праисторијско вријеме, гдје се уочава њихова везаност за локалитете старијих епоха – праисторијска насеља и култна мјеста, античке агломерације и гробља, касноантичке и раносредњовјековне цркве и утврђене градове. Раширени су по читавој Босни и Херцеговини (осим Посавине и западног дијела Босанске крајине), у мањем броју има их на просторима западне Србије и Црне Горе, затим у Далмацији и мјестимично у Лици.

Према свједочанствима натписа постоје сљедећи називи, који се преклапају и паралелно користе за обиљежавање стећака: «билиг», «кâм (камен)», «зламен» «кућа» и «вјечни дом».

Називи укоријењени у народу су: «мраморје», «машети» «грчки гробови», «старе гробнице», «каурско гробље», «дивовско камење».

Најчешће коришћен назив у литератури је стећак, чије име долази од његове главне намјене да «стоји» изнад гроба као споменик. То је партицип презента од глагола стајати - стојећи или, како се раније говорило «стећи».

Једно од првих значења стећака је развој, раст и метаморфоза од једноставнијих и мањих ка сложенијим и већим облицима. Иако систематизација стећака још није разрађена до краја, може се поћи од укупно девет њихових различитих облика заступљених у Радимљи код Стоца, што значи од плоче, плоче с постолњем, сандука, сандука с постолњем и високога сандука до високога сандука с постолњем, саркофага (сљеменењака) те саркофага с постолњем и крста.

Основни облици стећака су положени и усправни камени монолити. Међу усправним каменим монолитима распозанају се сљедеће варијанте: стела, ступ (обелиск) и нишан. Споменици ове врсте у већем броју налазе се у сјевероисточној Босни (околина Сребренице и Зворника), док се у другим предјелима Босне и Херцеговине појављују појединачно. Највећи број стећака припада врсти положених монолита, који се појављују у три форме: плоча, сандук и саркофаг (сљеменењак).

По заступљености најбројнију скупину чине плоче, затим сандуци, а најмањи број је сљеменењака. Положени споменици представљају примарну и главну форму стећака и заступљени су на читавом подручју њихова распрострања.

¹¹ Ђуро Баслер, *Хришћанска археологија, II издање*, Мостар : Црква на камену, 1990, стр.130.

¹² Марко Вего, *Патаренство у Херцеговини у свјетлу археолошких споменика*, у Гласник Земаљског музеја, НС (А), XVIII, Сарајево: 1963, стр.196.

¹³ Шефик Бешлагич, *Стећци – култура и умјетност*, Сарајево : „Веселин Маслеша“, 1982, стр. 32.

Умјетничко обликовање стећака очитује се у форми и украсу. Осим чисте функције трајног обиљежавања гроба, стећак има задатак да код гледаоца пробуди осјећање лијпога, чија се естетска тенденција огледа у формама сљеменака (саркофага) и тзв. високих сандука.

Основни умјетнички квалитет стећака представљају украси изведени у двије клесарске технике. Најчешћа техника је плитки рељеф, али нису ријетки ни гравирани клесарски цртежи.

Међу украсним мотивима на стећцима, уз њихов наглашени симболизам својствен средњовјековној умјетности, распознаје се пет група које се међусобно преплићу и употпуњују: социјални и религиозни симболи, представе посмртних кола, фигуралне представе и тзв. чисти орнаменти.

Постоји и шеста група тзв. неklasификованих мотива – мотиви симболичне функције, знакови геометријског облика, представе неких необичних предмета и оштећени мотиви чије значење није могуће одгонетнути.¹⁴

Уопштено узевши орнаментика стећака открива схватања и осјећања цијеле једне епохе, како људи који су учествовали у њиховој изради тако и покојника који су ту нашли своја задња одредишта, по чијој су жељи – како кажу поједини натписи – стећци и клесани.¹⁵

По бројности стећака прво мјесто заузимају херцеговачке општине Невесиње и Коњиц са 3000 до 4000 примјерака, док се од босанских општина са 2628 стећака истиче Рогатица. И бројност стећака на појединим некрополама важан је показатељ кретања у друштву средњовјековне Босне XIV и XV вијека.

С обзиром да највећи број некропола садржи мање од 10 стећака, а да је број некропола са 300 и више примјерака које припадају већим заједницама изузетак, мала се гробља уопштено могу сматрати породичним што говори о поодмаклом процесу растакања старог родовског друштва и издвајању малих породичних заједница које, као знак «новога» идентитета, организују своја властита гробља.¹⁶ Промјена у средњовјековној концептуализацији смрти наступила је у западној Еуроци с протестантским реформаторима који су своје идеје базирали једино на Библији, а не на комбинацији Библије и традиције грађене вијекима¹⁷ Погребна пракса персонифицирана у стећцима, након

¹⁴ Свијет босанских и хумских стећака, пребогат је симболима, испуњен крстовима, полумјесецима, соларним круговима, свастикама и звијездама, сценама разиграних кола, представама турнирских двобоја, поворкама коњаника, бојним оружјем, штитовима и аркадама, лозама и гроздовима, стилизованим љиљанима и розетама, јеленима и вепровима, грбовима, мачевима и копљима, портретима покојника с уздигнутом десницом непропорционално увећаног длана и књигама, крововима и представама кућа.

¹⁵ Уз специфичне политичке, економске и културне прилике појединих регија, умијеће клесања стећака довело је до формирања посебних локалних стилова и клесарских радионица. Водеће мјесто међу њима припада клесарској школи на подручју Херцеговине, са центрима у околини Стоца, на подручју Требиња и Билеће, затим Гацка и Невесиња. Четврта радионица дјеловала је у широј области Коњица, а пета у околини Лиштице. Главни клесарски центри у западној Босни покривали су подручје између Купреса и Дувна, а у централној Босни околину Травника. У источној Босни запажено је дјеловање четирију радионица – једне између Кладња, Олова и Илијаша, друге око Зворника, треће на Лудмеру и четврте у околини Рогатице. Слично клесарским постојала су и писарски центри међу којима је, вјероватно с неколико центара или радионица, водеће мјесто припадало херцеговачкој школи. Снажан центар ове епиграфске писмености налазио се у околини Стоца са Семорадом као најистакнутијом фигуром (Ш. Бешлагич, 1982, 479-482).

¹⁶ Павао Анђелић, *Доба средњовјековне босанске државе у Културна историја Босне и Херцеговине од најстаријих времена до почетка турске владавине*, Сарајево: "Веселин Маслеша" 1966, str. 455-495.

¹⁷ Christopher Daniell, *Death and burial in medieval England 1066-1550*, Routledge, London and New York

краћег прелазног периода обиљеженог појавом једне варијанте стећка-нишана, гаси се у деценијама након успоставе османске власти у Босни и Хуму када гробна обиљежја попримају различите конфесионалне ознаке.

2. Опис добра

На некрополи је евидентирано видљивих 212 стећака, од чега је већи број оријентисаних у правцу исток – запад, а мањи у правцу сјевер-југ.

- 1.Преврнут стећак, димензија 189x83x42 цм, у потпуности обрастао маховином,
- 2.Сандук с постољем, димензија 148x58x24 цм, нагнут, дјелимично утонуло постоље,
3. Плоча, димензија 146x53x13 цм, оштећена горња плоха.
- 4.Сљемењак с постољем, димензија 156x50x39 цм, нагнут, оштећен, утонуо,
5. Сандук с постољем, димензија 177x45x24 цм, преврнут, обрастао маховином,
6. Плоча, димензија 171x61x13 цм, утонула, обрасла маховином,
7. Плоча, димензија 151x70x26 цм, попуцала горња плоха,
8. Сандук с постољем, димензија 173x87x17 цм, утонуо, обрастао маховином,
9. Сандук с постољем, димензија 174x72x16 цм, нагнут, обрастао лишајевима,
10. Сандук с постољем, димензија 163x73x40 цм, попуцалих плоха, оштећен,
- 11.Сљемењак с постољем, димензија 167x68x61 цм, оштећен, прекривен маховином, утонуо у земљу са сјеверне стране, оријентација исток-запад. Украс: на јужној страни приказ лова на медвједа, изнад чега су, на “крову” сљемењака , двије пластичне јабуке, на источној и на сјеверној страни приказ животиње. Сцена лова: ловац је пјешак, с копљем, у лову учествује и пас (Бешлагић,1971,стр. 279),
12. Сандук с постољем, димензија 176x96x27 цм, готово у потпуности обрастао маховином,
13. Сандук с постољем, димензија 174x57x23 цм, нагнут, утонуло постоље,
14. Сандук с постољем, димензија 197x97x33, нагнут, обрастао маховином, попуцала горња плоха,
15. Плоча, димензија 120x59x14 цм,
16. Плоча, димензија 184x82x11 цм, нагнута, оштећена горња плоха,
17. Плоча, димензија 168x99x19 цм, нагнута, оштећена горња плоха,
18. Сандук с постољем, димензија 177x63x19 цм, нагнут, утонуо, оштећен, обрастао маховином,
19. Сандук с постољем, димензија 148x56x27 цм, у потпуности обрастао маховином,
20. Сандук с постољем , димензија 117x71x27 цм, преврнут, обрастао маховином,
21. Плоча, димензија 157x61x7 цм,
22. Сандук с постољем , димензија 149x58x23 цм, преврнут, обрастао маховином,
23. Плоча, димензија 200x74x22 цм , нагнута, утонула, дјеломично обрасла маховином,
24. Сандук с постољем , димензија 117x67x14 цм, утонуо, у потпуности прекривен биљним организмима,
25. Сандук, димензија 207x103x43 цм,нагнут, попуцала горња плоха,
26. Плоча, димензија 94x64x7 цм, попуцала горња плоха,
27. Сандук, димензија. 161x40x42 цм, оштећен,
28. Плоча, димензија 164x68x13 цм, прекривена биљним организмима,

попуцала горња плоха,

29. Плоча, димензија 181x70x18 цм, оштећена,

30. Сандук, димензија 152x58x33 цм, нагнут, мјестимично обрастао маховином

31. Плоча, димензија 162x64x10 цм, нагнута, попуцала горња плоха

32. Сандук с постољем , димензија 160x78x25 цм, нагнут, мјестимично обрастао маховином,

33. Сандук с постољем, димензија 180x124x27 цм, потонуо, обрастао, горња плоха неукрашена, с бочне, западне стране украс лџиљана, пластичан, добро очуван, а цијелом дужином бочне стране, окренуте ка сјеверу, пластичан приказ руке која држи мач,

34. Високи сандук с постољем, димензија 201x97x34, оштећен,

35. Високи сандук с постољем, димензија 255x135x128 цм, димензије постоља: 31 x 140 x 27(дубина) x 277 цм , највиши на некрополи, неукрашен,

36. Сандук, димензија 178x93x39 цм,

37. Плоча, димензија 167x90x26 цм,

38. Сандук, димензија 179x80x36 цм,

39. Плоча, димензија 205x89x24 цм, попуцала горња плоха,

40. Плоча, димензија 177x74x19 цм, нагнута, тоне,

41. Плоча, димензија 144x58x13 цм,

42. Плоча, димензија 158x69x14 цм, попуцала горња плоха,

43. Плоча, димензија 160x63x27 цм,

44. Плоча, димензија 154x64x10 цм, утонула, оштећена горња плоха,

45. Плоча, димензија 194x69x17 цм,

46. Плоча, димензија 165x74x7 цм, утонула, нагнута,

47. Плоча, димензија 171x83x25 цм,

48. Сандук, димензија 175x54x33 цм, нагнут,

49. Плоча, димензија 122x62x21 цм,

50. Сандук, димензија 182x79x33 цм,

51. Плоча, димензија 183x77x24 цм, нагнута, оштећена горња плоха,

52. Плоча, димензија 171x72x20 цм, нагнута,

53. Плоча, димензија 157x56x20 цм,

54. Плоча, димензија 182x86x20 цм ,

55. Сљемењак(?), димензија 140x64x13 цм,

56. Плоча, димензија 186x76x15 цм,

57. Плоча, димензија 82x75x18 цм, већим дијелом прекривена земљом,

58. Плоча, димензија 159x28x28 цм, нагнута, утонула, мјестимично обрасла маховином,

59. Сандук с постољем , димензија 178x66x27 цм, мјестимично обрастао маховином,

60. Плоча, димензија 180x47x18 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,

61. Плоча, димензија 178x80x11 цм, нагнута,

62. Сандук с постољем , димензија 168x44x36 цм,

63. Плоча, димензија 198x86x11 цм, дјелимично прекривена земљом,

64. Плоча, димензија 180x83x12 цм, дјелимично прекривена земљом, обрасла маховином,

65. Плоча, димензија 173x67x10 цм, дјелимично прекривена земљом, обрасла маховином, тоне,

66. Плоча, димензија 157x67x13 цм, дјелимично прекривена земљом, обрасла маховином, тоне,

67. Плоча, димензија 187x63x18 цм, дјелимично обрасла маховином,

68. Плоча, димензија 177x81x21 цм, прекривена земљом, обрасла маховином, тоне,
69. Плоча, димензија 164x30x16 цм,
70. Плоча, димензија 158x61x14 цм,
71. Сандук, димензија 168x73x32 цм, обрастао маховином,
72. Плоча, димензија, 155x56x18 цм,
73. Плоча, димензија 100x38x4 цм,
74. Плоча, димензија 150x34x6 цм,
75. Сљеменењак с постољем, димензија 111x51x37 цм, димензије постоља: 144 x 72 м (8 цм видљива висина постоља), декорација с обје уже бочне стране, на сјеверној страни пластично урађена розета, а на јужној двострука спирала, изнад које је розета,
76. Плоча, димензија 194x82x15 цм, нагнута, тоне, прекривена земљом,
77. Плоча, димензија 126x54 цм, утонула, попуцала горња плоха,
78. Плоча, димензија 189x46x7 цм, једва видљива, прекривена земљом, обрасла маховином,
79. Плоча, димензија 164x57x13 цм, једва видљива, прекривена земљом, обрасла маховином,
80. Плоча, димензија 158x65x15 цм, нагнута, тоне, прекривена земљом,
81. Плоча, димензија 165x61x25 цм, нагнута,
82. Сандук, димензија 201x132x33 цм, обрасла маховином, нагнута,
83. Сандук с постољем, димензија 165x101x13 цм, обрастао маховином, нагнут,
84. Плоча, димензија 179x97x25 цм, прекривена земљом, нагнута, тоне,
85. Сандук с постољем, димензија 167x82x17 цм, прекривен земљом, попуцале плохе,
86. Плоча, димензија 64x58 цм, утонула, прекривена земљом, нагнута,
87. Сандук с постољем, димензија 178x79x26 цм, прекривен земљом, „покопан“,
88. Плоча, димензија. 176x67x19 цм, нагнута, прекривена земљом,
89. Плоча, димензија 126x57x17 цм, нагнута, прекривена земљом,
90. Сандук, димензија 170x78x39 цм, нагнут, дјелимично обрастао маховином,
91. Плоча, димензија 186x85x21 цм, дјелимично обрасла маховином, попуцала горња плоха,
92. Плоча, димензија 185x69x21 цм, дјелимично обрасла маховином, попуцала горња плоха,
93. Плоча, димензија 193x85x13 цм, обрасла маховином, горња плоха прекривена земљом,
94. Сандук с постољем, димензија 145x63x18 цм, дјелимично обрастао маховином,
95. Плоча, димензија 179x103x23 цм, обрасла маховином, оштећена,
96. Плоча, димензија 118x47x10 цм, у потпуности обрасла маховином,
97. Плоча, димензија 186x66x23 цм, потпуности обрасла маховином, оштећена,
98. Плоча, димензија 149x50x18 цм, потпуности обрасла маховином, оштећена,
99. Плоча, димензија 192x104x24 цм, обрасла маховином,
100. Плоча, димензија 93x90x23 цм, обрасла маховином, напукла горња плоха,
101. Плоча, димензија 179x71x12 цм,
102. Сандук, димензија 164x74x41 цм, обрасла маховином,
103. Сандук, димензија 168x64x39 цм, оштећене све плохе сандука,
104. Плоча, димензија 180x71x16 цм, попуцала горња плоха,
105. Плоча, димензија. 196x62x29 цм,
106. Сандук, димензија 169x68x31 цм, нагнут,

107. Сандук, димензија 185x80x60 цм,
108. Сандук, димензија 178x77x34 цм, обрастао маховином, оштећен,
109. Плоча, димензија 187x63x29 цм, обрасла маховином, оштећена,
110. Плоча, димензија 158x58x5 цм, утонула, обрасла маховином, оштећена,
111. Плоча, димензија 151x86x28 цм, оштећена (недостаје један угао плоче),
112. Сандук, димензија 208x92x34 цм,
113. Сандук, димензија 170x88x30 цм,
114. Сандук, димензија 180x76x32 цм, нагнут, пукнут,
115. Плоча, димензија 188x86x9 цм, утонула, у потпуности обрасла маховином, прекривена земљом,
116. Сандук, димензија 198x102x63 цм, нагнут, оштећених плоха,
117. Сандук, димензија 175x83x42 цм, нагнут,
118. Плоча, димензија .175x66x22 цм, утонула, оштећена, обрасла маховином,
119. Плоча, димензија 170x75x17 цм, утонула, оштећена,
120. Плоча, димензија 184x73x11 цм, утонула, оштећена, обрасла маховином,
121. Сандук, димензија 198x104x47 цм,
122. Плоча, димензија 181x42x11 цм, утонула, оштећена, обрасла маховином,
123. Плоча, димензија 182x65x4 цм, утонула, оштећена, обрасла маховином,
124. Плоча, димензија 157x65x29 цм,
125. Плоча, димензија 152x51x26 цм, утонула, оштећена (аморфна),

обрасла маховином,

126. Плоча, димензија 141x64x10 цм, утонула, оштећена (аморфна), обрасла маховином,
127. Плоча, димензија 189x81x17 цм, нагнута, тоне, попуцала горња плоха,
128. Сандук, димензија 190x108x46 цм,
129. Плоча, димензија 208x140x18 цм, нагнута, тоне, попуцала горња плоха,
130. Плоча, димензија 156x65x14 цм нагнута, тоне, попуцала горња плоха,
131. Сандук, димензија 180x67x46 цм, пукао,
132. Плоча, димензија 173x76x21 цм,
133. Сандук, димензија 210x114x58 цм, попуцала горња плоха,
134. Плоча, димензија 166x65x20 цм, јако оштећена, обрасла ниским и високим растињем,
135. Плоча, димензија 193x85x24 цм,
136. Сандук, димензија 218x93x62 цм, мјестимично обрастао маховином,
137. Плоча, димензија 155x88x21 цм, оштећена, нагнута, тоне, попуцала горња плоха,
138. Плоча, димензија 110x55x10 цм, јако оштећена, нагнута, тоне,
139. Плоча, димензија 154x63x20 цм, оштећена, нагнута, тоне, обрасла маховином,
140. Плоча, димензија 204x82x16 цм, оштећена, нагнута, тоне, обрасла маховином,
141. Плоча, димензија 202x78x25 цм, јако оштећена, нагнута, тоне, обрасла маховином,
142. Плоча, димензија 208x72x16 цм, оштећена, нагнута, тоне, обрасла маховином,
143. Плоча, димензија 169x67x22 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
144. Сандук, димензија 168x59x41 цм, у потпуности обрастао маховином,
145. Сандук, димензија 190x113x35 цм, нагнут, оштећена горња плоха, мјестимично обрастао маховином,

146. Плоча, димензија 197x89x29 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
- 147 Плоча, димензија 197x95x13 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
- 148 Плоча, димензија 159x66x10 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
149. Плоча, димензија 175x70x16 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
150. Плоча, димензија 179x93x8 цм, тоне, обрасла маховином,
151. Плоча, димензија 151x72x8 цм, тоне, обрасла маховином,
152. Плоча, димензија . 215x78x 19 цм, мјестимично обрасла маховином,
153. Сандук с постолџем, димнезија 139x106x20 цм,нагнут, обрастао маховином, оштећен,
154. Сандук с постолџем, димнезија 166x77x30 цм, обрастао маховином,
155. Плоча, димензија 192x80x21 цм, нагнута, обрасла маховином,
156. Плоча, димензија 158x69x16 цм, нагнута, обрасла маховином,
157. Плоча, димензија 163x64x29 цм,
158. Сандук, димензија 141x53x33 цм, обрастао маховином,
159. Сандук с постолџем, димнезија 198x111x20 цм, оштећен, обрастао маховином,
160. Плоча, димензија 100x96x17 цм, јако оштећена, готово у потпуности обрасла маховином, прекривена земљом и лишћем ,
161. Сандук, димензија 157x67x37 цм, пукао,обрастао маховином,
162. Плоча, димензија 111x51x17 цм, јако оштећена, готово у потпуности обрасла маховином, прекривена земљом и лишћем,
163. Плоча, димензија 187x88x15 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
164. Плоча, димензија 163x80x24 цм, обрасла маховином,
165. Сандук с постолџем 192x89x40 цм, нагнут, тоне, обрастао маховином,
166. Плоча, димензија 181x91x28 цм, тоне, обрасла маховином,
167. Плоча, димензија 161x88x17 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
168. Плоча, димензија 173x87x3 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
169. Плоча, димензија 126x52x13 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
170. Плоча, димензија 150x39x10 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
171. Плоча, димензија 138x31x7 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
172. Плоча, димензија 159x69x20 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
173. Плоча, димензија 130x55x15 цм, оштећена, нагнута, тоне, обрасла маховином,
174. Сандук с постолџем, димензија 193x78x24 цм, обрастао маховином,
175. Сљемењак с постолџем, димензија 183x55x58 цм, обрастао маховином и лишајевима,
176. Сандук с постолџем, димензија 189x69x31 цм, нагнут, обрастао маховином,
177. Плоча, димензија 108x69x17 цм, оштећена, нагнута, тоне, обрасла маховином,
178. Плоча, димензија 165x42x24 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
- 179.Сандук, димензија 218x125x53 цм, нагнут,
180. Плоча, димензија 177x80x29 цм, нагнута, обрасла маховином,
181. Сандук, димензија 159x99x30 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
182. Плоча, димензија 187x94x20 цм, нагнута, обрасла маховином,
183. Плоча, димензија , 204x86x14 цм,
184. Плоча, димензија, 157x102x23 цм, оштећена, обрасла маховином,
185. Плоча, димензија 127x51x7 цм, оштећена, утонула, обрасла маховином,
186. Плоча, димензија 83x65x17 цм, оштећена, обрасла маховином,
187. Плоча, димензија 185x56x23 цм, оштећена, утонула, обрасла маховином,
- 188.Високи сандук, димензија 175x90x74 цм, нагнут, обрастао маховином,

189. Плоча, димензија .168x78x26 цм, нагнута, обрасла маховином,
190. Плоча, димензија 182x68x15 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином
191. Сандук, димензија 148x72x31 цм, оштећен, нагнут, обрастао маховином,
192. Каменица 208x101x45 цм, димензије профилације «корита»: 73 x13 цм,
193. Сандук, димензија 191x83x35 цм, нагнут, обрастао маховином,
194. Сљемењак, димензија 186x95x39 цм, нагнут, обрастао маховином,
195. Плоча, димензија 173x85x12 цм,
196. Плоча, димензија 159x50x11 цм, готово у потпуности обрасла растињем,
197. Сандук, димензија 195x77x33 цм, нагнута, обрасла маховином,
198. Сљемењак, димензија 199x63x15 цм, оштећен, нагнут, тоне, обрастао маховином,
199. Плоча, димензија 222x69x17 цм, нагнута, обрасла маховином,
200. Плоча, димензија 174x121x26 цм, нагнута, тоне, обрасла маховином,
201. Плоча, димензија 188x83x10 цм, нагнута, оштећена, тоне, обрасла маховином,
202. Сандук, димензија 201x86x51 цм, оштећен, нагнут, обрастао маховином,
203. Плоча, димензија 199x93x20 цм,
204. Сандук с постолњем, димензија 205x96x21 цм, оштећена, тоне, обрасла маховином,
205. Сандук с постолњем, димензија 196x79x30 цм, оштећен, нагнут,
206. Плоча, димензија 175x73x11 цм, обрасла маховином
207. Плоча, димензија 177x76x9 цм, јако оштећена горња плоха, тоне, обрасла маховином,
208. Плоча, димензија 198x129x20 цм, оштећена горња плоха, обрасла маховином,
209. Плоча, димензија 200x76x23 цм, нагнута, готово у потпуности обрасла маховином, прекривена земљом,
210. Плоча, димензија . 142x57x5 цм, готово у потпуности прекривена земљом,
211. Плоча, димензија . 135x60x4 цм, готово у потпуности прекривена земљом и лишћем,
212. Плоча, димензија 180x30x8 цм, готово у потпуности прекривена земљом и лишћем,

3. Истраживачки и конзерваторско - рестаураторски радови

Дирекција Земаљског музеја у Сарајеву, 50-тих година прошлог вијека, започела је систематичнија истраживања некропола са стећцима у Босни и Херцеговини

Ш. Бешлагич наводи да се на некрополи налази око 150 стећка, од чега 110 сандука и око 40 сљемењака. Наводи да су стећци добро обрађени, али веома зарасли у шуму, тако да је скоро немогуће утврдити њихов тачан број, те да су украшена 3 примјерка, и то један сандук и 2 сљемењака. Мотиви су: полумјесеца, розета, рука с мачем и представе пса, срне, човјека и медвједа¹⁸):

¹⁸ Шефик Бешлагич, Стећци, Каталогско-топографски преглед, Сарајево: „веселин Маслеша“, 1971, стр. 249.

4. Садашње стање добра

Увидом на локалитету, дана 19.09 2008. годин, установљено је слjedeће:
- пребројано укупно 214 видљивих стећака, а према конфигурацији терена да се закључити да би њихов број могао бити и већи¹⁹

- на већини стећака присутни су биљни организми, углавном лишајеви и маховина који разарају структуру камена, а засути су и лишћем (стећци су смјештени у младој храстовој шуми)

- већини стећака није било могуће узети димензије, јер су дјелимично или у потпуности утонули и јако обрасли маховином,

- испод великог броја стећака примијећене су ископане рупе, које су вјероватно начиниле дивље свиње, те су стећци и на тај начин угрожени поткопавањем,

- евидентирано укупно 34 сандука, од чега 6 високих,

- већина стећака оријентисана је у правцу исток – запад, а мањи број одступа по правцу сјевер-југ.

III - ЗАКЉУЧАК

Примјењујући Критеријуме за доношење одлуке о проглашењу добра националним спомеником („Службени гласник БиХ“, бр.33/02 и 15/03), Комисија доноси одлуку као у диспозитиву. Одлука је заснована на слjedeћим критеријумима:

А) Временско одређење

В) Историјска вриједност

- Ц) Умјетничка и естетска вриједност,
- Цi. Квалитет обраде,
- Цiii. Пропорције
- Цv. Вриједност детаља;

Д) Читљивост (документарна, научна, образовна вриједност)

iv. Свједочанство о одређеном типу, стилу или регионалном маниру,

v. Свједочанство о типичном начину живота у одређеном периоду.

Е) Символичка вриједност

- i. Онтолошка вриједност,
- iii. Традиционална вриједност,
- iv. Везаност за ритуале или обреде,
- v. Значај за идентитет групе људи.

Ф) Амбијентална вриједност

- i. Однос облика према осталим дијеловима цјелине,

¹⁹ према наводима сељанина из Бурата, Омер Катица је 1963. године пребројао око 300 стећака

iii. Објекат или група објеката је дио целине или подручја.

Саставни дио ове одлуке су:

- копија катастарског плана,
- земљишнокњижни извадак,
- фотодокументација са терена
- скица

Коришћена литература

1924. Глушац, Васо, *Средњовековна "босанска црква", у: Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, IV*, Београд, 1924.
1963. Бенац, Алојз, *Стећци*, Просвета, Београд, 1963;
1963. Вего, Марко, *Патаренство у Херцеговини у свјетлу археолошких споменика*, ГЗМ, НС (А), XVIII, Сарајево, 1963.
1966. Анђелић, Павао, *Доба средњовјековне босанске државе у Културна историја Босне и Херцеговине од најстаријих времена до почетка турске владавине*, Сарајево, 1966.
1966. Баслер Ђуро, *Рогатица, Праисторијско и римско доба*, Свјетлост, Сарајево, 1966.
1966. Бејтић Алија, *Рогатица, Средњи вијек*, Свјетлост, Сарајево, 1966,
1971. Бешлагић, Шефик, *Стећци, Каталожко-топографски преглед*, Сарајево, 1971.
1978. Ковачевић-Којић, Десанка, *Градска насеља средњовјековне Босанске државе, „Веселин Маслеша“*, Сарајево, 1987.
1982. Бешлагић, Шефик, *Стећци – култура и умјетност*, Сарајево, 1982.
1990. Баслер, Ђуро, *Хришћанска археологија, II издање, Црква на камену*, Мостар, 1990.
1990. Südland, L. V. (Иво Пилар), *Јужнославенско питање*. Приказ целокупног питања, Вараждин. Наслов оригинала: L. v. SÜDLAND, Die Südslawische Frage und der Weltkrieg. Übersichtliche Darstellung des Gesamt-Problems, Wien 1990.
1997. Daniell, Christopher, *Death and burial in medieval England 1066-1550*, Routledge, London and New York 1997.

Носилац истраживања и израде Приједлога одлуке:
*Силвана Чобанов, дипломирани археолог и професор
француског језика и књижевности, сарадник за археологију
у Комисији за очување националних споменика*